

$x^2 + 5 \geq 5$. Stąd $\frac{1}{x^2 + 5} \leq \frac{1}{5}$. Ponadto $\frac{1}{x^2 + 5} > 0$.
Ostatecznie możemy napisać to w postaci:

$$0 < \frac{1}{x^2 + 5} \leq \frac{1}{5}$$

Łatwo dać przykłady funkcji, ograniczonych tylko od góry lub tylko od dołu.

Kresom górnym /wyższym/ danej funkcji nazywa się najmniejszą z liczb której wartości funkcja nigdy nie może przewyższyc, t.j. spełniająca nierówność

$$(1) f(x) \leq K$$

i ponad to ten warunek, że gdy wybierzemy dowolnie małą liczbę ε , to istnieć będą zawsze takie wartości x , że spełnioną zostanie nierówność

$$(2) f(x) > K - \varepsilon$$

TWIERDZENIE. Jeżeli funkcja określona w przedziale (a, b) jest ograniczona od góry, to posiada kres górny. Niech będzie

$$f(x) \leq M$$

Wyobraźmy sobie przekrój następujący: do I. ej

klasy należą takie liczby L_1 , że istnieją wartości funkcji /przynajmniej jedna/ od niej większe:

$$f(x) > L_1$$

Wszystkie pozostałe liczby należą do klasy II i mamy przy wszelkim x , należącym do przedziału (a, b)

$$f(x) \leq L_2$$

Przekrój został więc ustalony. Określa on liczbę, którą oznaczmy przez K . Różnica pomiędzy K i liczbą L_1 klasy I-ej może być przy odpowiednim doborze L_1 uczyniona dowolnie małą — oznaczmy ją przez ε :

$$K - \varepsilon = L_1$$

Istnieją więc takie wartości x , że $K - \varepsilon < f(x)$ czyli $f(x) > K - \varepsilon$. Nierówność /2/ jest zatem spełniona.

Również spełniona jest nierówność /1/, gdyż w przeciwnym razie przy pewnych wartościach x funkcja $f(x)$

mogłaby się stać większą od jakiejś liczby L_2 . W rzeczy samej, niech $f(x') > K$; w takim razie istnieje

liczba spełniająca nierówność $f(x') > L > K$

t.j. liczba pośrednia między $f(x')$ i K ; lecz liczba ta jest klasy drugiej, t.j. $L = L_2$, czyli otrzymaliśmy,

że $f(x') = L_2$, co jest niemożliwe. Istnienie kresu

górnego zostało więc udowodnione. Twierdzenie to stosuje się do każdej funkcji ograniczonej, ciągłej czy nieciągłej.

K r e s e m d o l n y m /n i ż s z y m/

nazywa się największą z liczb
która jest równa lub mniejsza
od wszystkich wartości funk-
cji: (1) $f(x) \geq k$

Istnieją przytem takie wartości x , że

$$(2) f(x) < k + \varepsilon$$

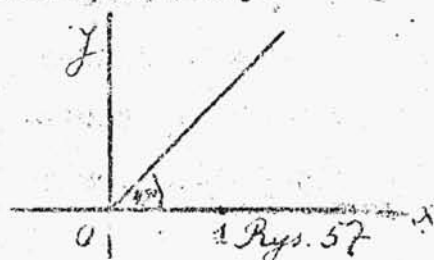
Analogicznie do poprzedniego udowodnić można na-
stępujące twierdzenie: funkcja określo-
na w przedziale (a, b) i ograni-
czona od dołu, posiada kres
dolny.

Zbadajmy teraz, jakie własności posiadają kresy
gorny i dolny funkcji ciągłej. Przedewszystkiem wyka-
żemy na przykładzie, że istnieją funkcje / nieciągłe/
które kresu gornego lub dolnego nigdy nie osiąga.

Niech np. $0 \leq x \leq 1$ i niech $f(x) = x$, gdy $x \neq 1$ oraz
 $f(x) = 0$ gdy $x = 1$. Kresem górnym tej funkcji jest 1
gdyż $f(x) = 1$ i istnieją takie wartości x , że przy
dowolnie małym ε

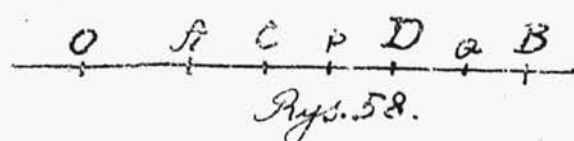
$$f(x) > 1 - \varepsilon$$

Funkcja jednak nigdy kresu górne-
go nie osiąga.

TWIERDZENIE. Funkcja $f(x)$, ciągła

w przedziale (a, c) jest w tym przedziale ograniczona. Z ciągłości funkcji w punkcie A wynika, że istnieje taki przedział (a, c) , wewnątrz którego funkcja jest ograniczona. Podzielmy wszystkie punkty przedziału (a, c)

na 2 klasy: do I zaliczymy te punkty C , dla których funkcja jest w przed-

ziale (A, C) ograniczona: do klasy II zaś wszystkie pozostałe punkty. Otrzymaliśmy przekrój; niech punkt D odpowiada temu przekrojowi. Funkcja, będąc z założenia ciągłą w przedziale (A, B) , musi być ciągłą w każdej jego części np. (P, Q) , otaczającej punkt D wyznaczony przez przekrój określony powyżej. Również z ciągłości wynika, że jakkolwiek małą jest liczba ε , odpowiada jej taka liczba η , że nierówność

$$11/ \quad d - \eta < x < d + \eta$$

pociąga za sobą nierówność

$$12/ \quad f(d) - \varepsilon < f(x) < f(d + \varepsilon)$$

Funkcja $f(x)$ jest więc, w przedziale $(d - \eta, d + \eta)$ = PQ , ograniczona. Lecz punkt P , leżący na prawo od D , należy do klasy I, zatem funkcja jest ograniczona w przedziale (A, P) , a więc i (A, Q) . Według założenia jednak punkt Q należy do klasy II tak, iż

funkcja nie może być w przedziale (A, a) ograniczona. Ta sprzeczność wskazuje, że klasa II, a zatem i przekrój nie istnieją. Funkcja musi być ograniczona w całym przedziale

TWIERDZENIE. Funkcja $f(x)$, ciągła w przedziale (a, b) , musi w tym przedziale przybrać wartości równe kresom górnemu i dolnemu. Niech K będzie kresem górnym funkcji $f(x)$. Z określenia pojęcia kresu wynika, że dla każdej części odcinka AB /rys. 58/ kres górny nie może być większy od K . Możemy przypuścić również, że w punkcie A wartość funkcji jest różna od K /gdyby $f(a) = K$, twierdzenie byłoby dowiedzione/. Istnieje otoczenie prawostronne punktu A , w którym to otoczeniu wartość funkcji jest mniejsza od K . Utwórzmy przekrój następujący: do klasy I zaliczamy takie punkty C , aby w przedziale AC kres górny był mniejszy od K do klasy II zaś takie, aby kres górny był równy K . Łatwo zauważyć, że 1/ liczby klasy I są mniejsze od liczb klasy II; 2/ każda liczba przedziału (a, b) należy do jednej z klas; 3/ obie klasy istnieją. Przekrój określa więc pewną liczbę, którą oznaczymy przez d /punkt 2 na rysunku/. Niech $f(d) = K$.

i przypuścimy, że $1/3 K_1 < K$. Udowodnimy, że nierówność $1/3$ jest niemożliwa. Wybierzmy bowiem liczbę $\varepsilon > 0$ tak, aby

$$\varepsilon < K - K_1$$

Ponieważ funkcja jest ciągła w punkcie a , musi istnieć przedział PQ , otaczający punkt a .

$$(PQ = 2Q - a)$$

w którym

$$f(x) < f(a) + \varepsilon = K_1 + \varepsilon = K_1 + K - K_1$$

$$f(x) < K$$

A więc w całym przedziale PQ wartość funkcji byłaby mniejsza od K , co sprzeczniwa się temu, że punkt a należy do klasy II. Zatem przypuszczenie, że $K_1 < K$ było niesłuszne. Musi być $f(a) = K$. Igdyż nie może być $f(a) > K$, czyli istnieje wartość funkcji równa kresowi górnemu.

Tak samo moglibyśmy udowodnić, że funkcja przyjmuje wartość równą kresowi dolnemu. Z twierdzeń tych w związku z jednym z twierdzeń poprzednich wynika jeszcze:

TWIERDZENIE: Funkcja ciągła w przedziale (a, b) przyjmuje wszystkie wartości rzeczywiste, zawarte pomiędzy kresami dolnym i górnym.